

บทที่ 1

บททั่วไป

1.1 มูลฐานในการบังคับใช้สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้

เมื่อมีมูลหนี้ที่ถูกต้องตามกฎหมายต่อกัน กฎหมายย่อมคุ้มครองเจ้าหนี้ในอันที่จะบังคับใช้สิทธิเรียกร้องของตนเพื่อให้มีการชำระหนี้ นั้น ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 194 ที่ว่า "ค้ำยอำนาจแห่งมูลหนี้ เจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้อันเนื่อง การชำระหนี้ค้ำยงดเว้นการอันใดอันหนึ่งยอมมิได้"

การบังคับใช้สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ต่อลูกหนี้ เจ้าหนี้ชอบที่จะขอให้บังคับให้มีการชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจง (Specific performance) หรือการชำระหนี้ตามสภาพของหนี้ (L'execution en nature) กล่าวคือ เมื่อเป็นหนี้กันอยู่ในอันที่จะต้องปฏิบัติการให้เกิดประโยชน์แก่เจ้าหนี้อย่างไร เจ้าหนี้ย่อมบังคับเอากับลูกหนี้ได้ในสถานนั้น¹ การบังคับให้มีการชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงเช่นว่านี้ได้มีบัญญัติเป็นหลักไว้ใน มาตรา 320 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ความว่า "อันจะบังคับให้เจ้าหนี้รับชำระหนี้แต่เพียงบางส่วน หรือได้รับชำระหนี้เป็นอย่างอื่นผิดไปจากที่จะต้องชำระแก่เจ้าหนี้นั้น ท่านว่าหาอาจจะบังคับได้ไม่" เช่น ทำสัญญาซื้อขายรถยนต์ ผู้ซื้อยอมเกิดสิทธิเรียกร้องในการที่จะบังคับให้ผู้ขายส่งมอบรถยนต์คันที่ทำสัญญาซื้อขายนั้นได้ ผู้ขายจะขอชำระหนี้ด้วยการส่งมอบรถยนต์คันอื่น หรือขอชำระหนี้เป็นอย่างอื่นไม่ได้

จากที่กล่าวข้างต้นนี้จะเห็นได้ว่า ตามหลักธรรมคานันเป็นหนี้กันอย่างไรก็ต้องชำระหนี้ให้เขาอย่างนั้น ดังนั้นผลของหนี้ประการแรกที่เจ้าหนี้มีสิทธิคือสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ปฏิบัติการชำระหนี้ให้ตรงตามที่ระบุไว้ในมูลหนี้ซึ่งเรียกกันว่าอำนาจแห่งมูลหนี้ ซึ่งจากบทบัญญัติ มาตรา 194 ว่าค้ำยอำนาจแห่งมูลหนี้ ย่อมมีความหมายถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของบุคคลคนเดียวหรือหลายคน ฝ่ายหนึ่งเรียกว่า "เจ้าหนี้" สามารถจะเรียกร้องให้บุคคลคนเดียวหรือหลายคน อีกฝ่ายหนึ่ง

¹ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย นิติกรรมและหนี้, เล่ม 2 (ภาคจบบริบูรณ์) (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช , 2527), หน้า 522.

เรียกว่า "ลูกหนี้" ให้กระทำการหรือละเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามสิทธินั้น ๆ ได้ ในประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นก็ได้บัญญัติบทวิเคราะห์ศัพท์ของคำว่าหนี้และอำนาจแห่งมูลหนี้ไว้ทำนองเดียวกับกฎหมายไทย โดยบัญญัติว่า "หนี้ คือสิทธิเรียกร้องที่จะเรียกร้องบุคคลเฉพาะเจาะจงให้ปฏิบัติการกระทำหรือละเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง¹ ในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันก็เช่นเดียวกัน บทบัญญัติใน มาตรา 241 ก็ได้มีบทบัญญัติทำนองเดียวกันกับมาตรา 194 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย โดยบัญญัติแปลความไว้ว่า "โดยผลแห่งหนี้เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ปฏิบัติการชำระหนี้ การปฏิบัติการชำระหนี้รวมถึงการงดเว้นการกระทำด้วย"²

ฉะนั้นจึงสรุปในเบื้องต้นได้ว่า เมื่อมีหนี้ต่อกันเจ้าหนี้ย่อมอาศัยอำนาจแห่งมูลหนี้ที่ตนมีกับลูกหนี้นั้นเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ ดังนั้นหากจะกล่าวว่่าเมื่อมีหนี้ต่อกันย่อมเกิดสิทธิเรียกร้องต่อกันควบคู่กันไปก็ย่อมได้

ด้วยเหตุนี้จึงมีนักกฎหมายบางท่านเห็นว่าคำว่า "หนี้" (Obligation) กับคำว่า "สิทธิเรียกร้อง" (Claim) มีความหมายอย่างเดียวกันซึ่งถือเป็นบุคคลสิทธิ³ โดยมีเหตุผลว่าเมื่อเกิดหนี้ขึ้นฝ่ายเจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิที่จะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ การใช้สิทธิเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้เราเรียกว่าการใช้สิทธิเรียกร้อง ส่วนที่ว่าเมื่อใดเจ้าหนี้จึงจะใช้สิทธิเรียกร้องได้ กฎหมายได้วางหลักไว้ว่า เจ้าหนี้จะใช้สิทธิเรียกร้องได้เมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระ กำหนดหนี้ถึงกำหนดชำระนี้กฎหมายยังบัญญัติไว้อีกว่าเป็นเวลาทำให้เริ่มนับอายุความ

¹J.E. de Becker, Annotated Civil Code of Japan (London : Butterworth & Co., 1909), p. 2.

²The German Civil Code Section 241 "The effect of an obligation is that the creditor is entitled to claim performance from the debtor. The performance may consist of refraining from acting."

³จitic เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแห่งลักษณะนิติกรรมและหนี้, พิมพ์ครั้งที่ 4, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, 2526), หน้า 375.

ทั้งนี้กล่าวมาแต่ต้นแล้วว่า ค่ายอำนาจแห่งมูลหนี้เจ้าหนี้ยอมมีสิทธิจะเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ ถ้าหากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เจ้าหนี้ก็ย่อมที่จะร้องขอศาลให้สั่งบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นมูลฐานในการบังคับใช้สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ที่มีอยู่ตามอำนาจแห่งมูลหนี้ที่มีอยู่ ดังนั้นมูลฐานในการที่เจ้าหนี้จะขอใช้สิทธิบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ตามมูลหนี้ที่มีอยู่สามารถแยกพิจารณาได้เป็นลำดับดังต่อไปนี้

1.1.1 มีการไม่ชำระหนี้

ในกรณีที่เจ้าหนี้จะบังคับใช้สิทธิเรียกร้องของตนเพื่อให้ลูกหนี้ชำระหนี้แก่ตน หรือขอให้ลูกหนี้ทำหนังสือรับสภาพหนี้ไว้ในกรณีที่ยังไม่ชำระหนี้หรือไม่อาจชำระหนี้ได้นั้น จะต้องปรากฏว่ามีการไม่ชำระหนี้ของลูกหนี้เกิดขึ้น ทั้งนี้เพราะหากลูกหนี้ได้ชำระหนี้แก่เจ้าหนี้แล้วนั้นก็จะเป็นอันระงับสิ้นไป การบังคับใช้สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ก็หมดสิ้นไปด้วย ในกรณีเช่นนี้การขอให้ลูกหนี้ทำหนังสือรับสภาพหนี้ต่อเจ้าหนี้ก็ไม่มีประโยชน์อันใดเกิดขึ้น ทั้งนี้เพราะการรับสภาพหนี้มีผลเพียงทำให้อายุความของหนี้สะดุดหยุดลงเท่านั้น หากหนี้ซึ่งจะต้องรับผิดชอบได้เกิดขึ้นก็ตั้งหรือระงับสิ้นไปแล้วก็ดี การรับสภาพหนี้ก็ไม่เป็นการก่อตั้งสิทธิฟ้องร้องขึ้นใหม่แต่อย่างใด¹

การไม่ชำระหนี้ของลูกหนี้อาจเกิดขึ้นได้หลายกรณี เช่น

(1) ลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้ของตน ทั้งนี้ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 213 วรรคแรก กล่าวคือ เป็นกรณีที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ในเมื่อไม่เป็นการพ้นวิสัยที่จะชำระได้ เช่น จำเลยทำสัญญาจะขายที่ดินให้โจทก์ ก่อนถึงเวลาจำเลยกลับนำที่ดินดังกล่าวไปโอนขายแก่บุคคลอื่น กรณีเช่นนี้ถือว่าจำเลยจงใจไม่ชำระหนี้ หรือในกรณีที่จำเลยหาเหตุบอกเลิกสัญญากับโจทก์โดยไม่มีสิทธิบอกเลิกตามสัญญาหรือตามกฎหมาย ถือได้ว่าเป็นการไม่ชำระหนี้เช่นเดียวกัน

(2) ลูกหนี้มีใ้ละเลยหรือจงใจไม่ชำระหนี้ แต่การชำระหนี้กลายเป็นพ้นวิสัยที่จะทำได้เพราะเหตุการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่งลูกหนี้ต้องรับผิดชอบ ในกรณีเช่นนี้ประมวลกฎหมาย

¹คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 546/2512 ระหว่าง ธนาคารกรุงไทย จำกัด โจทก์
พันตรีพรภาคย์ มณีมัย ที่ 1 กับพวก จำเลย

แห่งและพาณิชย์ มาตรา 218 ถือว่าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เช่นเดียวกัน และบังคับให้ลูกหนี้ต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่เจ้าหนี้เพื่อค่าเสียหายอย่างใด ๆ อันเกิดแก่การไม่ชำระหนี้ นั้น เช่น ลูกหนี้มีเครื่องโตะลายครามมาจาก ข. โดยความประมาทโตะทำเครื่องโตะลายครามแตกเสียหายจึงไม่สามารถคืนได้ ทั้งนี้ ข. ย่อมฟ้องบังคับต่อศาลให้ชดเชยค่าเสียหายแก่ตนได้

กรณีใดที่จะถือว่าการชำระหนี้กลายเป็นพ้นวิสัยหรือไม่นั้น ศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้เป็นบรรทัดฐานหลายเรื่อง เช่น จำเลยรับจ้างเฝ้ารักษาไม้ของกลาง จำเลยไม่ทำการป้องกันไฟป่าซึ่งอาจทำได้แต่ละเลยไม่ทำ การที่ไฟป่าไหม้ไม้จึงไม่ใช่เหตุสุดวิสัย แต่เป็นเพราะจำเลยประมาทเลินเล่อจึงต้องใช้ค่าเสียหายแก่โจทก์ หรือเกิดอุบัติเหตุรถพลิกคว่ำเพราะลูกหมากคันส่งหลุดซึ่งลูกหนี้สามารถตรวจตราป้องกันได้จึงไม่ใช่เหตุสุดวิสัย ส่วนในกรณีที่ทำสัญญาจะซื้อจะขายที่ดิน กำหนดเวลาออกและโอนโฉนดใน 15 เดือน ปรากฏว่าการออกและโอนโฉนดทำไม่ได้ตามกำหนดเวลานั้นเพราะเจ้าหน้าที่มีน้อยกว่าปริมาณงานและน้ำท่วมรังวัดไม่ได้ การล่าช้าไม่ใช่ความผิดของจำเลยผู้ขายแต่เกิดจากพฤติการณ์ภายนอกซึ่งจำเลยไม่ต้องรับผิดชอบ จำเลยไม่ตกเป็นผู้ผิดนัดชำระหนี้และไม่ต้องรับผิดใช้ค่าเสียหาย²

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า คำพิพากษาศาลฎีกาส่วนใหญ่ได้นำนิยามของคำว่า "เหตุสุดวิสัย" ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 8 มาเป็นแนวทางในการวินิจฉัยพฤติการณ์ของลูกหนี้ว่าจะต้องรับผิดชอบในกรณีที่การชำระหนี้กลายเป็นพ้นวิสัยหรือไม่ กล่าวคือพิจารณาว่าเหตุที่เกิดขึ้นนั้นลูกหนี้สามารถป้องกันหรือได้จัดการระมัดระวังตามสมควรเพื่อมิให้เกิดเหตุขึ้นหรือไม่ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าการพิจารณาว่าการชำระหนี้กลายเป็นพ้นวิสัยจะทำได้เพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่งลูกหนี้ต้องรับผิดชอบนั้นควรพิจารณาข้อเท็จจริงเป็นเรื่อง ๆ ไป ทั้งนี้ไม่จำกัดเฉพาะเหตุสุดวิสัยตามที่ได้นิยามศัพท์ไว้ใน มาตรา 8 เท่านั้น

ถ้าการชำระหนี้กลายเป็นพ้นวิสัยเพราะพฤติการณ์ที่ลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบ ลูกหนี้ก็หลุดพ้นจากการชำระหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 219 เช่น ก. รับฝาก

¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1250/2517 ระหว่าง นายประยูร กล้าหาญ ๗ โจทก์
นายเทียมซ้อ แซ่ตั้ง จำเลย

² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 750/2518 ระหว่าง นายพิมพ์ ส่วนแจ้ง กับพวก โจทก์
นายอ้อย บุญถม กับพวก จำเลย

หนังสือไว้จาก ข. ต่อมาเกิดอุบัติเหตุเพลิงไหม้บ้าน ก. และหนังสือของ ข. ถูกเผาหมกไปด้วย โดย ก. มีใบประมาทเดินเลื้อยง่างคิ ดั่งนี้ ก. หลุดพ้นจากการชำระหนี้ ในกรณีเช่นนี้ น่าจะถือว่า ก. ไม่ชำระหนี้ไม่ได้ เพราะหากถือว่าเป็นกรณีที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ เจ้าหนี้ย่อมบังคับใช้สิทธิเรียกร้องของตนได้ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่ากรณีตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 219 เป็นบทบัญญัติที่มีความมุ่งหมายเป็นพิเศษในอันที่จะให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ที่ตนเองจะต้องชำระ กรณีดังกล่าวย่อมไม่ใช่เป็นเรื่องความระงับแห่งหนี้ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพสอง หมวด 5 เพราะถ้าเป็นเรื่องความระงับแห่งหนี้แล้วย่อมเป็นอันหมายความว่าความถึงการสิ้นสุดสิทธิเรียกร้องต่อกัน แต่ตามบทบัญญัติ มาตรา 219 หากมูลหนี้เกิดขึ้นจากสัญญาต่างตอบแทนแล้ว ลูกหนี้ที่หลุดพ้นจากความรับผิดชอบมีสิทธิเรียกให้อีกฝ่ายหนึ่งชำระหนี้ตอบแทนได้ ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติใน มาตรา 372 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

(3) ในกรณีที่ลูกหนี้สามารถถือเอาประโยชน์แห่งเงื่อนไขในอันที่จะยังไม่ชำระหนี้แก่เจ้าหนี้และเจ้าหนี้ยังไม่อาจบังคับตามสิทธิเรียกร้องของตน หากปรากฏว่าลูกหนี้ถูกศาลสั่งให้เป็นคนล้มละลาย ลูกหนี้ก็ไม่อาจถือเอาประโยชน์แห่งเงื่อนไขต่อไปอีกได้ และตามพระราชบัญญัติล้มละลาย มาตรา 22 เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แต่ผู้เดียวมีอำนาจจัดการจำหน่ายทรัพย์สินของลูกหนี้ ลูกหนี้ไม่มีสิทธิที่จะทำการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้รายใด ฉะนั้นจึงถือได้ว่าเป็นกรณีที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ เช่นเดียวกัน ซึ่งตามพระราชบัญญัติล้มละลาย มาตรา 91 บัญญัติให้เจ้าหนี้ต้องยื่นคำขอรับชำระหนี้ภายในสองเดือนนับแต่วันโฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด

มีปัญหาที่น่าพิจารณาคือในกรณีดังกล่าวข้างต้น หากหนี้ที่เจ้าหนี้จะยื่นคำขอรับชำระหนี้ นั้นจะขาดอายุความแล้วเจ้าหนี้จะทำอย่างไร ผู้เขียนเห็นว่า เจ้าหนี้สามารถเลือกปฏิบัติได้สองทาง คือ ยื่นคำขอรับชำระหนี้ก่อนที่หนี้จะขาดอายุความ หรือขอให้ลูกหนี้ซึ่งเป็นบุคคลล้มละลายนั้นทำหนังสือรับสภาพหนี้ไว้ ซึ่งในกรณีหลังนี้มีบางท่านเห็นว่าไม่อาจจะกระทำได้ เพราะเป็นการจำหน่ายทรัพย์สินของลูกหนี้เอง แต่ผู้เขียนมีความเห็นว่าน่าจะกระทำได้ ทั้งนี้ เพราะการรับสภาพหนี้แม้เป็นการทำนิติกรรมประการหนึ่ง แต่ก็มีใช่เป็นการโอนทรัพย์สินหรือกระทำใด ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินตามความหมายของพระราชบัญญัติล้มละลาย มาตรา 114 ถึง 116 แต่ประการใด ทั้งนี้โดยเหตุผลที่ว่า มาตรา 114 ถึง 116 พระราชบัญญัติล้มละลายเป็นการจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินของลูกหนี้ซึ่งทำให้เจ้าหนี้อันเสียเปรียบ แต่การรับสภาพหนี้เป็นเพียง

ยอมรับว่าเป็นหนี้จริง การทำหนังสือรับสภาพหนี้ไม่ใช่การจัดการทรัพย์สินของตนเองโดยตรง เพียงแต่ยอมรับว่าเป็นหนี้จริงไม่ใช่การบริหารทรัพย์สินของตนซึ่งบุคคลผู้ล้มละลายสามารถจัดการไคควายตนเอง

1.1.2 อำนาจการใช้สิทธิเรียกร้อง

เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ โดยหลักการแล้วเจ้าหนี้ย่อมขอให้ศาลบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ ทั้งนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 213 โดยมีบัญญัติไว้ว่า เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ ศาลย่อมสั่งให้ลูกหนี้ชำระหนี้นั้นได้ การที่ลูกหนี้ปฏิบัติตามที่ระบุไว้ในหนี้นั้นเรียกว่าเป็นการชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจง (Specific performance) หรือการชำระหนี้ตามสภาพของหนี้ (Execution en Nature) แต่มีข้อยกเว้นคือศาลไม่อาจบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้เมื่อสภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้ทำเช่นนั้น เช่น จำเลยทำสัญญาจะขายที่ดินแก่โจทก์ แต่ความจริงที่ดินความสัญญาเป็นของบุคคลอื่นซึ่งจำเลยคิดว่าจะสามารถโอนมาเป็นของจำเลยได้แต่ปรากฏว่าไม่สามารถโอนได้ เช่นนี้ศาลย่อมบังคับให้จำเลยโอนที่ดินให้แก่โจทก์ไม่ได้ จากตัวอย่างข้างต้นจึงน่าจะวางแนวทางได้ว่า การที่ศาลจะบังคับให้ลูกหนี้ปฏิบัติสิ่งอื่นแทนการชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงก็ต่อเมื่อสภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้บังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงได้จริง ๆ¹

คำว่าสภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้ทำเช่นนั้นได้ หมายความว่าถึงกรณีที่ลูกหนี้ฝ่าฝืนหรือละเลยไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้โดยสภาพแห่งหนี้ นั้น จะใช้วิธีการทางศาลบังคับเพื่อให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ตรงตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ไม่ได้ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นการสอดคล้องกับหลักกฎหมายลักษณะหนี้ที่โลกกล่าวว่าเป็นสิทธิเหนือบุคคลและสามารถบังคับได้แก่ทรัพย์สินของลูกหนี้เท่านั้น จะบังคับ

¹ จิต เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแห่งลักษณะนิติกรรมและหนี้, หน้า 404.

เอาแก่ตัวของลูกหนี้หาได้ไม่¹

การที่มีหลักเกณฑ์กำหนดไว้ เช่นนี้ก็เป็นเพราะโดยที่จุดมุ่งหมายสำคัญประการหนึ่งของกฎหมายลักษณะหนี้ คือ การที่จะบังคับบัญชาให้เจ้าหนี้ชำระหนี้ตรงตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ ดังนั้นในการที่ลูกหนี้ฝ่าฝืนหรือละเลยไม่ชำระหนี้ของตน เช่นนี้ ถ้าวัตถุประสงค์แห่งหนี้เป็นกรณีที่ลูกหนี้จะต้องกระทำการอันใดอันหนึ่งด้วยตัวลูกหนี้เอง เช่น ลูกหนี้จะต้องชำระหนี้โดยการก่อสร้างบ้านให้แก่เจ้าหนี้ กรณีเช่นนี้จะเห็นได้ว่าศาลไม่มีวิธีการอันใดที่จะบังคับให้เจ้าหนี้ได้รับการชำระหนี้ อย่างนั้นเพราะเป็นกรณีที่สภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้บังคับได้ เพราะถ้าลูกหนี้ไม่สมัครใจจะปฏิบัติตามการชำระหนี้ ศาลย่อมไม่อาจไปจับลูกหนี้มาและบังคับให้ทำการก่อสร้างบ้านได้

¹ อาจจะมีกรณียกเว้นจากหลักที่ว่า การบังคับชำระหนี้จะบังคับเอาแก่นี้อัตว์ของลูกหนี้ไม่ได้ เช่น กรณีที่บัญญัติไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 297 ซึ่งบัญญัติให้สิทธิแก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษายื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งจับกุมและกักขังลูกหนี้ตามคำพิพากษาซึ่งจงใจไม่ปฏิบัติตามหมายบังคับคดีซึ่งออกบังคับเอาแก่ตน แต่ห้ามมิให้ศาลอนุญาตตามคำข้อนั้น เว้นแต่จะเป็นที่พอใจจากพยานหลักฐานที่ผู้ร้อง (เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา) นำมาสืบว่า

1. ลูกหนี้ตามคำพิพากษาสามารถที่จะปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น ถ้าตนกระทำการโดยสุจริต และ

2. ไม่มีวิธีการบังคับคดีอื่นใดที่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะพึงใช้บังคับได้

การบังคับชำระหนี้โดยวิธีการตามมาตรา 297 นี้ ในปัจจุบันมีที่ใช้อยู่ในบางกรณี เช่น การฟ้องขับไล่ลูกหนี้ออกจากทรัพย์สินของเจ้าหนี้เมื่อสัญญาเช่าห่มคายุลง แต่ผู้เช่าไม่ยอมออกจากสถานที่เช่า ผู้ให้เช่าก็จะนำคดีมาฟ้องร้องต่อศาลให้ผู้เช่าออกจากสถานที่เช่า ซึ่งกรณีนี้จะให้ผู้เช่าใช้คำสั่งใหม่ทดแทนแก่ผู้ให้เช่าก็ไม่ได้เพราะจะทำให้ผู้เช่าได้อาศัยในที่เช่าได้ต่อไป จะเห็นได้ว่าไม่มีวิธีบังคับคดีอื่นใดที่ผู้ให้เช่าจะพึงใช้บังคับได้อีก กฎหมายจึงยอมให้ผู้ให้เช่ายื่นคำร้องต่อศาลขอให้ออกหมายจับผู้เช่ามากักขังจนกว่าผู้เช่าจะยินยอมออกจากสถานที่เช่าได้

อำนาจในการใช้สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้มีอยู่สามกรณี คือฟ้องบังคับให้ลูกหนี้
 กระทำการ ฟ้องบังคับให้ลูกหนี้งดเว้นกระทำการ และฟ้องบังคับให้ลูกหนี้โอนทรัพย์สิน

ก. ฟ้องบังคับให้ลูกหนี้กระทำการ

เมื่อลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้ของตน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
 มาตรา 213 บัญญัติให้เจ้าหนี้สามารถร้องขอศาลให้สั่งบังคับชำระหนี้ได้ ซึ่งเป็นการบังคับชำระ
 หนี้โดยเฉพาะเจาะจง (Specific Performance)

เดิมก่อนใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2468 ศาลไทยได้
 นำเอาหลักกฎหมายอังกฤษมาใช้¹ หลักในกฎหมายอังกฤษนั้น ขึ้นเดิมตามคอมมอนลอว์ไม่มีการ
 บังคับเฉพาะเจาะจง เมื่อมีการผิดสัญญาศาลคอมมอนลอว์บังคับได้แต่จะให้ใช้ค่าเสียหายเท่านั้น
 ต่อมาศาลเอควิตีได้หาทางบรรเทาความเคร่งครัดของหลักดังกล่าว โดยให้อยู่ในดุลพินิจของ
 ศาลว่าจะบังคับเฉพาะเจาะจงหรือไม่สุดแล้วแต่ศาลเห็นสมควร ฉะนั้นถ้าศาลเห็นว่า การบังคับ
 โดยเฉพาะเจาะจงจะทำให้ลูกหนี้เสียหายเกินไปและไม่ทำให้เจ้าหนี้ได้รับประโยชน์ ศาลจะไม่
 สั่งบังคับเฉพาะเจาะจงก็ได้ คงให้แต่ค่าเสียหายฐานผิดสัญญาเท่านั้น หลักของศาลเอควิตีดังกล่าว
 ศาลไทยเคยรับเอามาใช้ และในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับ 2466 มาตรา 331 ซึ่ง
 ยกเลิกไปแล้วก็ตามหลักกฎหมายอังกฤษที่กล่าวข้างต้น โดยศาลจะบังคับให้ชำระหนี้โดย
 เฉพาะเจาะจงหรือไม่ก็ได้สุดแล้วแต่ดุลพินิจของศาล² ซึ่ง ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช
 เห็นว่าศาลไม่ควรที่จะมีดุลพินิจในเรื่องนี้ เช่น ทำสัญญาขายผ้า เมื่อเกิดฟ้องร้องกันขึ้นทำไมศาล
 จึงจะมีอำนาจที่จะใช้ดุลพินิจ เห็นว่าไม่ควรบังคับให้ส่งมอบผ้า ควรให้แค่ค่าสินไหมทดแทนเท่านั้น

¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 514/2469 ระหว่าง นายทุ แซ่จ้อ โจทก์ นางปุก จำเลย,
 คำพิพากษาฎีกาที่ 714/2469 ระหว่าง นายจันนิมหลง (สัปเอกฝรั่งเสส) โจทก์ บริษัท บริทธิช
 อเมริกันทูแมกโก จำกัดสินใช้ จำเลย และคำพิพากษาฎีกาที่ 690/2471 ระหว่าง นายมา
 อุนเจริญ โจทก์ นางเกียค กรัคเจริญ จำเลย

² ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย นิติกรรมและหนี้,
 เล่ม 2 (ภาคจบบริบูรณ์), หน้า 630 - 631.

ศาลไม่ได้เข้าไปทำสัญญากับเขาจึงรู้ความต้องการของเขาไม่ได้ ศาลเป็นผู้บังคับการให้เป็นไปตามสิทธิในกฎหมาย เขามีสิทธิอยู่อย่างไรก็ได้แต่บังคับให้เป็นไปตามนั้น

หลักในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 213 เป็นการบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงเว้นแต่สภาพแห่งหนี้จะไม่เปิดช่องให้ทำเช่นนั้นไว้ กล่าวคือ การกระทำนั้น ๆ มีลักษณะเฉพาะตัว (Caractère Personnel) คือ ลูกหนี้เท่านั้นที่สามารถจะทำได้ เช่น จ้างจิตรกรที่มีชื่อให้เขียนรูปภาพ ซึ่งการเขียนรูปขึ้นอยู่กับความสามารถของจิตรกรนั้นผู้อื่นจะเขียนแทนไม่ได้ ฉะนั้นหากจิตรกรผิดสัญญาไม่เขียนรูปให้และศาลบังคับให้ทำ ผลแห่งการเขียนรูปก็มีได้เป็นไปตามความต้องการของเจ้าหนี้ เจ้าหนี้กลับจะได้รับความเสียหาย อีกทั้งการบังคับให้ต้องกระทำก็เป็นสิ่งที่ทำไม่ได้โดยทางศีลธรรม¹

อย่างไรก็ตาม ถ้ากรณีสภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้บังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้โดยการกระทำใด กฎหมายก็ได้กำหนดทางแก้ไขให้เจ้าหนี้ในการที่จะได้รับการชำระหนี้เพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์แห่งมูลหนี้ที่เป็นการกระทำอันหนึ่งอันใด โดยเจ้าหนี้สามารถร้องขอต่อศาลเพื่อให้บุคคลอื่นทำการนั้นแทนในเมื่อการนั้นสามารถจะทำการแทนกันได้ โดยให้ลูกหนี้เป็นผู้รับผิดชอบเสียค่าใช้จ่าย (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 213 วรรค 2) การที่กฎหมายมาตรา 213 วรรค 2 บัญญัติไว้เช่นนี้ก็เพื่อประสงค์จะให้เจ้าหนี้ได้รับประโยชน์จากการชำระหนี้ให้ตรงตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

ข. ฟ้องบังคับให้ลูกหนี้ชดเชยวันกระทำการ

ในกรณีที่วัตถุประสงค์แห่งหนี้เป็นการที่ลูกหนี้จะต้องชดเชยวันกระทำการ เช่น ลูกหนี้ทำสัญญาว่าจะไม่ปลูกสร้างบังที่คินของเจ้าหนี้ ถ้าลูกหนี้ฝ่าฝืนวัตถุประสงค์แห่งหนี้สร้างปิดบังเจ้าหนี้ชอบที่จะฟ้องขอให้ศาลบังคับให้ลูกหนี้ชดเชยวันกระทำการนั้น โดยให้ลูกหนี้เป็นผู้รับผิดชอบในค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียไปได้ ทั้งนี้เป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 213 วรรค 3

¹ จี๊ด เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและหนี้, หน้า 405.

มีปัญหาว่า ตามที่มาตรา 213 วรรค 3 ใช้คำว่า "รื้อถอนการที่ได้กระทำลงแล้ว" จะมีความหมายจำกัดเฉพาะในเรื่องสิ่งปลูกสร้างหรือครอบคลุมไปถึงเรื่องอื่นด้วย ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ใ้ตอบว่า¹ วัตถุประสงค์ที่เป็นการรงค์เวลานั้น บางทีเพียงแต่สั่งห้ามก็พอ ไม่ต้องมีการรื้อถอนอะไร เช่น ลูกหนี้เข้าห้องแถวอยู่ติดกับเจ้านั้นและทำสัญญาว่าจะไม่ทำการค้าแข่งกับเจ้านั้น ต่อมาไ้ฝ่าฝืนข้อตกลง ในกรณีเช่นนี้เจ้านั้นจะขอคำสั่งศาลเพื่อให้อรื้อถอนห้องเช่าของลูกหนี้ไม่ได้ เพราะตัวห้องเช่าไม่ได้ฝ่าฝืนต่อวัตถุประสงค์ แต่สามารถขอให้ศาลสั่งห้ามในงวดวันทำการไ้

ส่วนข้อความที่ว่า "เจ้านั้นมีสิทธิเรียกร้องให้จัดการอันควรเพื่อกาลภายหน้าด้วยก็ได้" หมายถึงเจ้านั้นสามารถร้องขอต่อศาลให้สั่งห้ามมิให้ลูกหนี้ซ้คขึ้นการรงค์วันทำการค้าอีก หากฝ่าฝืนศาลมีอำนาจจับและกักขังลูกหนี้ฐานจงใจซ้คขึ้นไม่ปฏิบัติตามหมายบังคับคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 299 และ 300 ไ้ เช่น ศาลพิพากษาให้จำเลยมคุกและรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างที่รุกล้ำ จำเลยไม่ปฏิบัติตาม ศาลสามารถบังคับโดยจับกุมและกักขังจำเลยไ้²

จากหลักเกณฑ์ที่กล่าวข้างต้นนี้ จะเห็นไ้ว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 213 วรรค 2 และ วรรค 3 ไ้บัญญัติวิธีการบังคับชำระหนี้โดยวิธีอื่น ซึ่งอาจถือไ้ว่าเป็นทางแกของเจ้านั้นที่สภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้บังคับไ้ไ้ อย่างไรก็ตาม การที่เจ้านั้นจะใช้วิธีการดังที่มาตรา 213 วรรค 2 และ วรรค 3 กำหนดไ้เช่นนี้ไ้ก็ต่อเมื่อการกระทำบางอย่างหรือการรงค์วันกระทำ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์แห่งหนี้มีลักษณะเป็นการเฉพาะตัวที่ต้องกระทำโดยตัวลูกหนี้เท่านั้น บุคคลอื่นซึ่งมิใช่ตัวลูกหนี้ก็สามารถทำการแทนไ้ เพราะมิใช่เป็นหนี้ที่ต้องอาศัยคุณสมบัติของลูกหนี้โดยแท้

¹ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย นิติกรรมและหนี้, เล่ม 2 (ภาคจบบริบูรณ์), หน้า 642.

²คำพิพากษาฎีกา ที่ 1649/2498 ระหว่าง นายจันต์ สิริโชติ โงกั นายจ้งเป็กเหลียง แซ่จ้ง จำเลย

ค. ฟ้องบังคับให้ลูกหนี้โอนทรัพย์สิน

การฟ้องบังคับให้ลูกหนี้โอนทรัพย์สินให้กับเจ้าหนี้ นั้น ถือได้ว่าเป็นการบังคับเฉพาะเจาะจง เว้นแต่ในกรณีที่ทรัพย์สินนั้นมีได้เป็นกรรมสิทธิ์ของลูกหนี้อีกต่อไปแล้ว เช่นนี้สภาพแห่งหนี้ย่อมไม่เปิดช่องให้ดำเนินการได้ เจ้าหนี้ได้แต่เรียกค่าสินไหมทดแทนอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้ของลูกหนี้

ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาบังคับให้จำเลยโอนทรัพย์สินให้กับโจทก์ หากทรัพย์สินนั้นเป็นสิ่งหาริมทรัพย์และจำเลยไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษา เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ย่อมขอให้ศาลออกหมายบังคับคดีแต่งตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีไปทำการอายัดและยึดทรัพย์สินนั้นมาเป็นของโจทก์ แต่ถ้าหากทรัพย์สินนั้น เป็นอสังหาริมทรัพย์ซึ่งจะต้องไปจดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ที่สำนักงานที่ดินแล้ว โจทก์ย่อมสามารถนำเอาคำพิพากษาไปแสดงต่อเจ้าพนักงานที่ดินเพื่อขอรับโอนทรัพย์สินแทนการแสดงเจตนาโอนของจำเลยได้

จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่าเมื่อมีความผูกพันหรือเป็นหนี้กันอย่างไรแล้ว ถ้าลูกหนี้ได้ปฏิบัติการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ถูกต้องบริบูรณ์นั้นก็เป็นอันระงับสิ้นไป แต่ถ้าลูกหนี้ไม่ยอมชำระหนี้แต่โดยดี เจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิที่จะบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้แก่ตนได้โดยวิธีการใช้สิทธิทางศาลเพื่อขอให้ศาลสั่งบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ที่ผูกพันต่อกัน แต่ในบางกรณีลูกหนี้ไม่สามารถปฏิบัติการชำระหนี้ได้อันเป็นเหตุให้เจ้าหนี้ไม่ได้รับการชำระหนี้และอาจได้รับความเสียหายอันเกิดมาแต่การไม่ชำระหนี้ได้อันเป็นมูลเหตุที่ก่อให้เกิดเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายเพื่อทดแทนความเสียหายที่เจ้าหนี้ได้รับ ทั้งนี้ เป็นไปตามหลักทั่วไป ดังบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 215 ที่ว่า "เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ไซ้ เจ้าหนี้จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่การนั้นก็ได้"

จึงเป็นที่เห็นได้ว่าการที่เจ้าหนี้จะเรียกค่าสินไหมทดแทนจากลูกหนี้ได้นั้นจะต้องได้รับความในข้อสำคัญว่าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ ซึ่งอาจเป็นการไม่ชำระหนี้เลยหรือชำระหนี้ขาดคบกพร่องไม่ถูกต้องตามสัญญาที่ทำไว้หรือชำระล่าช้าผิดเวลาไป และการไม่ชำระหนี้ต้องเป็นพฤติการณ์อันอาจโทษลูกหนี้ได้ รวมทั้งต้องมีความเสียหายเกิดขึ้นอันเนื่องมาแต่การไม่ชำระหนี้

การบังคับให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบในค่าสินไหมทดแทน เช่นนี้ เรียกว่า เป็นสิทธิของเจ้าหนี้ที่จะบังคับชำระหนี้โดยบังคับให้ชำระเป็นค่าสินไหมทดแทน

จึงสรุปได้ว่า ตามกฎหมายลักษณะหนี้ที่บัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เมื่อมีความผูกพันหรือเป็นหนี้ต่อกันแล้วสิทธิในมูลหนี้โดยทั่วไปของเจ้าหนี้จะมีอยู่ 2 ประการ คือ ประการแรกได้แก่สิทธิบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจง และอีกประการหนึ่งได้แก่สิทธิที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทนในกรณีที่มีความเสียหายเกิดขึ้นเพราะการไม่ชำระหนี้

เพื่อเป็นการเปรียบเทียบให้เห็นถึงหลักเกณฑ์ตามที่ได้กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยดังที่กล่าวไว้ข้างต้น กับหลักเกณฑ์โดยทั่วไปของหลักกฎหมายของต่างประเทศ ผู้เขียนใคร่ขอกล่าวถึงหลักกฎหมายต่างประเทศบางประเทศที่ได้กำหนดถึงสิทธิของเจ้าหนี้ในการบังคับชำระหนี้ไว้โดยสังเขป ดังนี้

กฎหมายญี่ปุ่น ในหนังสือชื่อ The Principles and Practice of the Civil Code of Japan, J.E. de Becker ได้อธิบายไว้ว่า ถ้าลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ตามที่เขามั่นหน้าผูกพันอยู่ เจ้าหนี้นอมีสิทธิที่จะเรียกให้บังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงได้เป็นลำดับแรก แต่ในบางกรณีเจ้าหนี้อาจขอให้บังคับชำระหนี้โดยเรียกให้ลูกหนี้ชดเชยค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายได้ และในกรณีเช่นนี้เจ้าหนี้นอมีสิทธิที่จะเลือกเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนแต่เพียงอย่างเดียว หรือบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงก็ได้ และพร้อมกันนั้นจะขอเรียกร้องเอาค่าเสียหายในกรณีที่การชำระหนี้ไม่สมบูรณ์หรือไม่เป็นที่พอใจแก่เจ้าหนี้ตามที่ใดตกลงกันไว้แต่เดิม¹

กฎหมายเยอรมัน ในกรณีที่มีการไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ ในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันวางหลักไว้ว่า การบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงเป็นวิธีแก้ไขสำหรับการไม่ชำระหนี้ที่สำคัญ ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติ มาตรา 241 ที่มีบทบัญญัติแปลความไว้ว่า "โดยผลแห่งหนี้ เจ้าหนี้นอมีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้..." ถ้าเจ้าหนี้ประสงค์จะเรียกค่าเสียหายหรือเลิกสัญญาในกรณีสัญญาต่างตอบแทนแทนการบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจง เจ้าหนี้จะต้องดำเนินการตามบทบัญญัติของกฎหมาย ซึ่งกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา

¹ J.E. de Becker., The Principles and Practice of the Civil Code of Japan (London : Butterworth, 1921), pp. 264-265.

326 ที่มีบทบัญญัติแปลความได้ว่า "ในสัญญาต่างตอบแทนนั้นหากคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งผิดนัดไม่ชำระหนี้ คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งอาจกำหนดระยะเวลาพอสมควรเพื่อการชำระหนี้ได้ โดยแจ้งให้คู่สัญญาฝ่ายที่ผิดนัดว่าตนจะปฏิเสธการชำระหนี้หากล่วงพ้นระยะเวลาดังกล่าว และหากคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้ชำระหนี้ตามกำหนดเวลานี้ คู่สัญญาฝ่ายที่กำหนดเวลาให้ยอมมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อการไม่ชำระหนี้หรือจะบอกเลิกสัญญาก็ได้ ในกรณีนี้คู่สัญญาฝ่ายนั้นไม่มีสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ อีกได้"¹

จากหลักกฎหมายของบางประเทศที่ได้อ้างข้างต้นนี้ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยแล้ว จะเห็นได้ว่าในเรื่องดังกล่าวนี้กฎหมายไทยมีลักษณะที่ให้สิทธิแก่เจ้าหนี้เป็นไปในทำนองเดียวกับกฎหมายแพ่งของประเทศญี่ปุ่นและเยอรมัน

1.1.3 ต้องบังคับใช้สิทธิเรียกร้องภายในกำหนดอายุความ

การบังคับใช้สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้จะต้องดำเนินการฟ้องร้องภายในกำหนดอายุความที่กฎหมายได้กำหนดไว้ เหตุที่กฎหมายต้องกำหนดเวลาสำหรับการฟ้องร้องก็เพื่อความมั่นคงและแน่นอนแห่งทรัพย์สินและกิจการทั้งปวงที่จะไม่ให้เกิดการกล่าวอ้างเรียกร้องในเรื่องราวที่นานมาแล้ว เพราะข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ซึ่งได้เกิดขึ้นแล้วนั้นยากที่จะหาหลักฐาน

¹The German Civil Code, Section 326. "If, in the case of a mutual contract, one party is in default in performing, the other party may give him a reasonable period within which to perform his part with a declaration that he will refuse to accept the performance after the expiration of the period. After the expiration of the period he is entitled to demand compensation for non-performance, or to withdraw from the contract, if the performance has not been made in due time; the claim for performance is barred.

มาต่อสู่การเรียกร้องนั้น ๆ¹ นอกจากนี้อายุความยังมีผลคล้าย ๆ กับเป็นโทษสำหรับผู้ปล่อยปลະ
ละเลยเสียมิใช้สิทธิเรียกร้องที่ตนมีอยู่ และเป็นเครื่องกระตุ้นเตือนให้บุคคลพึงใช้สิทธิเรียกร้อง
เสียภายในเวลาอันสมควร² ทั้งนี้ เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
มาตรา 163 ที่ว่า

"อันสิทธิเรียกร้องอย่างใด ๆ ถ้ามิได้ใช้บังคับเสียภายในระยะเวลาที่กฎหมาย
กำหนดไว้ ท่านว่าตกเป็นอันขาดอายุความ ห้ามมิให้ฟ้องร้อง"

จากบทบัญญัติมาตรา 163 นี้ ถ้าหากจะให้คำนิยามของคำว่า "อายุความ"
ก็อาจจะหมายความถึงการที่กฎหมายกำหนดเวลาว่าสิทธิเรียกร้องในหนี้สินหรือสิทธิใด ๆ ต้องนำ
มาฟ้องร้องภายในกำหนดเท่านั้นเท่านั้น ถ้าปล่อยไว้นานเกินกำหนดก็ฟ้องไม่ได้ เรียกว่าคดีขาดอายุ
ความ

การนับอายุความนั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 169 บัญญัติ
ให้นับเริ่มแต่ขณะที่อาจบังคับสิทธิเรียกร้องได้เป็นต้นไป ถ้าเป็นสิทธิเรียกร้องเพื่อห้างวันการ
อย่างใดอย่างหนึ่งก็นับอายุความเริ่มแต่เวลาแรกที่ละเมิดสิทธินั้นเป็นต้นไป คำว่า "ขณะที่อาจ
บังคับสิทธิเรียกร้องได้นั้น" มีความหมายว่า นั้นถึงกำหนดชำระแล้ว โดยมีข้อสังเกตดังนี้³

ก. ถ้าหนี้มีใช้เป็นหนี้ที่มีกำหนดเวลาชำระหนี้เอาไว้ย่อมถึงกำหนดชำระ
โดยพลันอายุความจึงเริ่มนับทันที ฉะนั้นสัญญาประเภทที่มีได้กำหนดเวลาปฏิบัติตามสัญญา เช่น

¹ พระยาเทวีทูล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 มาตรา
1-240 (พระนคร : โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัดไทยพิทยา, 2509), หน้า 592.

² ประกอบ หุตะสิงห์, คำสอนชั้นปริญญาตรี กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยนิติกรรม
และสัญญา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แสงสุทธิการพิมพ์, 2518), หน้า 115.

³ ไชยยศ เหมะรัชตะ, กฎหมายว่าด้วย นิติกรรม (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 776.

สัญญาฝากทรัพย์ สัญญากู้ยืม อายุความเริ่มนับวันที่สัญญาเกิดหรือหนี้ที่เกิดจากนิติเหตุต่าง ๆ เช่น จักการงานนอกสิ่ง ลามมิควรวโต้ ละเมิด อายุความเริ่มนับวันที่เมื่อเกิดข้อเท็จจริงนั้น ๆ ขึ้น

ข. ถ้าหนี้นั้นมีเงื่อนไขเวลาหรือกำหนดเวลาชำระหนี้ไว้ หนี้ยังไม่ถึงกำหนดชำระจนกว่าเงื่อนไขเวลาจะสำเร็จหรือถึงกำหนดนั้น อายุความจึงเริ่มนับตั้งแต่เมื่อถึงกำหนดชำระหนี้ขึ้น ทว่าเนื่องด้วยสัญญาที่มีเงื่อนไข อายุความยังไม่เริ่มนับจนกว่าเงื่อนไขนั้นจะสำเร็จลงแล้ว

ค. ในกรณีที่สิทธิเรียกร้องเกิดขึ้นตลอดเวลา อาจเป็นกรณีที่มีการละเมิดอยู่ตลอดเวลาหรือมีข้อเท็จจริงที่ทำให้มีสิทธินั้น ๆ เกิดขึ้นตลอดเวลา ทั้งนี้ อายุความยังไม่เริ่มนับจนกว่าการละเมิดหรือข้อเท็จจริงที่ทำให้เกิดสิทธินั้นสิ้นสุดลง

ส่วนสิทธิเรียกร้องเพื่อให้งดเว้นการอย่างใดอย่างหนึ่ง อายุความเริ่มแต่เวลาแรกที่ละเมิดสิทธินั้นเป็นต้นไป ซึ่งการละเมิดสิทธิตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 169 นั้น ในคำอธิบายเล่มเห็นว่า เป็นการละเมิดสิทธิตามสัญญา หากใช่เป็นการละเมิดตามความในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 อันเกี่ยวกับเรื่องการละเมิดของบุคคลใดบุคคลหนึ่งแต่อย่างใด¹

นอกจากนั้น ในกรณีที่เจ้าหนี้จะฟ้องบังคับชำระหนี้จะต้องมีคำบอกกล่าวก่อนนั้น อายุความให้เริ่มแต่เวลาแรกที่อาจส่งคำบอกกล่าวได้

การบังคับตามสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ตามปกติก็คือ การยื่นฟ้องต่อศาลซึ่งมีผลทำให้อายุความสะดุดหยุดลง นอกจากการฟ้องคดีแล้วหากเจ้าหนี้กระทำอย่างอื่นใดที่มีผลเช่น เกี่ยวกับการฟ้องคดี เช่น ยื่นคำขอรับชำระหนี้หรือมอบคดีให้อนุญาตตุลาการพิจารณา ก็ทำให้อายุความสะดุดหยุดลงเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ ความที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 173

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 778.

หากเจ้านั้นบังคับใช้สิทธิของตนแล้วต่อมามีการถอนฟ้องหรือทิ้งฟ้อง แม้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 174 จะบัญญัติไว้ว่าไม่เป็นเหตุให้อายุความสะกดหยุดลงก็ตามแต่ใจทักก็สามารถนำมาฟ้องใหม่ได้ภายในอายุความ ทั้งนี้ ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 176

มีปัญหาที่น่าพิจารณาคือ หากเจ้านั้นยื่นฟ้องลูกหนี้ต่อศาลภายในกำหนดอายุความแต่เป็นวันสุดท้ายของอายุความ ในระหว่างการพิจารณาในคดีแห่งนี้ปรากฏว่าลูกหนี้ถูกเจ้านั้นยื่นฟ้องเป็นคดีล้มละลายแล้วศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ลูกหนี้เด็ดขาด เจ้านั้นที่ฟ้องคดีแห่งนี้จึงได้ยื่นคำร้องขอถอนฟ้องโดยระบุว่าเพื่อไปยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายซึ่งศาลก็มีคำสั่งอนุญาตตามคำร้องและจำหน่ายคดีแห่งนี้ออกจากสารบบความ ในกรณีเช่นนี้จะถือว่ามูลหนี้ของโจทก์ขาดอายุความแล้วหรือไม่ เพราะมาตรา 174 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติให้การถอนฟ้องไม่เป็นเหตุให้อายุความสะกดหยุดลง ในวันที่โจทก์ฟ้องคดีแห่งนี้ก็เป็นวันสุดท้ายของอายุความ และในวันที่โจทก์ถอนฟ้องก็ล่วงเลยกำหนดอายุความไปแล้ว ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าโดยปกติการถอนฟ้องถือว่าเป็นการใช้สิทธิที่ไม่จริงจัง กฎหมายจึงไม่ยอมให้เป็นกรณีที่ทำให้อายุความสะกดหยุดลง แต่การถอนฟ้องเพื่อไปยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายนั้นเป็นความจำเป็นทางกฎหมาย เพราะพระราชบัญญัติล้มละลาย มาตรา 91 บัญญัติให้เจ้านั้นต้องยื่นคำขอรับชำระหนี้ภายในสองเดือนนับแต่วันโฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด จึงน่าจะถือว่าเจ้านั้นยังประสงค์ที่จะใช้สิทธิอย่างจริงจังอยู่

ในทางปฏิบัติผู้เขียนเห็นว่า เพื่อรักษาสีทธิของเจ้านั้นไม่ให้ต้องเสียไปเพราะการถอนฟ้อง ในกรณีเช่นนี้เจ้านั้นควรจะยื่นคำขอรับชำระหนี้ก่อนแล้วค่อยยื่นคำร้องขอถอนฟ้องในภายหลัง

1.2 ที่มาและความหมายของการรับสภาพหนี้

ดังที่กล่าวแล้วว่าการที่กฎหมายบัญญัติในเรื่องอายุความไว้ ก็เพื่อตัดสิทธิฟ้องร้องของผู้ไม่ใช้สิทธิ แต่ถ้ามีการบังคับใช้สิทธิเรียกร้องโดยการฟ้องคดีของตนแล้วอายุความย่อมสะกดหยุดลงแล้วเริ่มนับใหม่

นอกเหนือจากการฟ้องคดีที่ทำให้อายุความระงับฟ้องยุติลง กฎหมายยังบัญญัติให้การรับสภาพหนี้เป็นเหตุให้อายุความระงับฟ้องยุติลง ทั้งนี้ ตามบทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 172 ด้วย ซึ่งจะแยกพิจารณาเรื่องการรับสภาพหนี้เป็นดังนี้

1.2.1 มูลเหตุและจุดมุ่งหมายที่ก่อให้เกิดการรับสภาพหนี้

การรับสภาพหนี้ถือเป็นการแสดงเจตนาของลูกหนี้ในการยอมรับและผูกพันตามมูลหนี้ที่ลูกหนี้มีอยู่ต่อเจ้าหนี้ การรับสภาพหนี้ไม่เป็นการก่อตั้งสิทธิฟ้องร้องขึ้นใหม่¹ หรือเป็นการทำสัญญาแปลงหนี้ หรือถอนสิ้นความรับผิดชอบใหม่ เพียงแต่เป็นการรับรองหนี้เก่าเท่านั้นโดยไม่ทำให้เปลี่ยนสภาพแห่งหนี้เดิม² และหากไม่มีหนี้เดิมก็มีการรับสภาพหนี้ไม่ได้³ และการรับสภาพหนี้เป็นเหตุให้อายุความระงับฟ้องยุติลงในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 172

ประโยชน์ของการรับสภาพหนี้ นอกจากจะทำให้อายุความระงับฟ้องยุติแล้ว ผลทางกฎหมายอีกประการหนึ่งก็คือ การที่ลูกหนี้ได้รับสภาพหนี้โดยเจตนาอย่างชัดแจ้งเป็นหนังสือไว้กับเจ้าหนี้ ไม่ว่าเจ้าหนี้จะเป็นผู้ร้องขอหรือลูกหนี้สมัครใจทำให้เจ้าหนี้ก็ตาม เจ้าหนี้ย่อมนำสืบหนังสือรับสภาพหนี้ที่ลูกหนี้ได้ลงลายมือชื่อไว้แนบต่อศาลเสมือนหนึ่งเป็นพยานหลักฐาน ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าในกรณีดังกล่าว หนังสือรับสภาพหนี้เท่ากับเป็นคำรับนอกศาลที่ลูกหนี้ได้แสดงข้อความเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองว่าได้เป็นหนี้อยู่จริง คำรับดังกล่าวย่อมปิดปากลูกหนี้มิให้กล่าวแก้ในมูลหนี้เดิม แต่คำพิพากษาส่วนใหญ่มิได้วินิจฉัยหนังสือรับสภาพหนี้ให้มีผลไว้เช่นนั้น

¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 546/2512 ระหว่าง ธนาคารกรุงไทย จำกัด (จก) โจทก์ พันตรีพรภาศย์ มณีชัย กับพวก จำเลย

² คำพิพากษาฎีกาที่ 1218/2501 ระหว่าง นายนานชิงห์ โจทก์ นายวารัชชาร หรือ วารัชชาร จำเลย

³ คำพิพากษาฎีกาที่ 1045/2496 ระหว่าง คณะกรรมการจังหวัดลำปาง โจทก์ นายเจริญ นิรมล จำเลย

1.2.2 ความหมายของการรับสภาพหนี้

การรับสภาพหนี้ นั้น ถือเป็นนิติกรรมฝ่ายเดียวที่ถูกหนี้ได้แสดงเจตนาของตน ต่อเจ้าหนี้รับรองว่ามีหนี้อยู่กับเจ้าหนี้จริง ซึ่งประกอบด้วยสาระสำคัญ ดังนี้

ก. การรับสภาพหนี้ นั้นต้องเป็นการกระทำของลูกหนี้หรือผู้รับมอบอำนาจ ลูกหนี้ให้กระทำการแทน¹ หรือในบางกรณีแม้มิได้มีการมอบอำนาจไว้โดยตรงก็ตามแต่ถ้าหาก มีพฤติการณ์ที่ถือได้ว่าเป็นตัวแทนโดยปริยายก็ถือว่าได้ดำเนินการแทนลูกหนี้แล้ว เช่น การที่น้องชายชำระหนี้แทนพี่สาวหลายครั้งหลายหนคิดต่อกันถือว่าน้องเป็นตัวแทนของพี่โดยปริยาย เพราะไม่มีเหตุที่อยู่ดี ๆ น้องจะชำระหนี้แทนพี่²

ข. การรับสภาพหนี้ต้องมีหนี้ต่อกันจริง หากรับสภาพหนี้ไปโดยที่ไม่มีมูลหนี้เดิมการรับสภาพหนี้นั้นก็ไม่มีผลทางกฎหมายแต่ประการใด เช่น เมื่อไม่มีการทำละเมิดก็ไม่มีหนี้เมื่อไม่มีหนี้ก็ไม่มี การรับสภาพหนี้ หรือการที่จำเลยไม่ต้องรับผิดชอบในภักน้ำศาลที่ขาดไป โจทก์ จำเลยจึงไม่มีมูลหนี้ต่อกัน หนังสือรับสภาพหนี้ที่จำเลยทำให้โจทก์ยอมรับผิดชอบในจำนวนน้ำศาลที่ขาดไปไม่มีผลบังคับ³

ค. การรับสภาพหนี้จะคงกระทำเสียก่อนที่หนี้นั้นจะขาดอายุความ เนื่องจากการรับสภาพหนี้มีผลทำให้อายุความสะดุดหยุดลง และเริ่มนับอายุความใหม่ตามมูลหนี้เดิม

¹คำพิพากษาฎีกาที่ 592/2508 ระหว่าง องค์การเชื้อเพลิง โจทก์ พันเอกประสพ วรมิสร์ จำเลย

²คำพิพากษาฎีกาที่ 2943/2522 ระหว่าง ธนาคารกรุงไทย จำกัด โจทก์ นายซังคิม แซ่ตั้ง กับพวก จำเลย

³คำพิพากษาฎีกาที่ 484/2516 ระหว่าง บริษัทส่งเสริมเศรษฐกิจแห่งชาติ จำกัด โจทก์ นางหุ่นส่วนจำกัด สหสาถลน้ำมัน กับพวก จำเลย และคำพิพากษาฎีกาที่ 1132/2521 ระหว่าง บริษัท อิตัลไทยอุตสาหกรรม จำกัด โจทก์ นายณรงค์ วิรัตน์โยสินทร์ กับพวก จำเลย

ดังนั้น ระยะเวลาที่อาจมีการรับสภาพหนี้ได้ จึงเริ่มตั้งแต่เวลาที่เจ้าหนี้อาจบังคับตามสิทธิเรียกร้องได้เป็นต้นไป และสิ้นสุดเมื่อมูลหนี้ขาดอายุความ คือระหว่างระยะเวลาที่อายุความกำลังเดินอยู่ถ้าเป็นระยะเวลาที่พ้นกำหนดอายุความแล้วก็ไม่มื่ออะไรจะสะกุกหยุกลงอีก¹ ซึ่งหากกระทำภายหลังขาดอายุความแล้วก็เป็นเรื่องรับสภาพความรับผิดชอบตามสัญญาหรืออาจจะเป็นการละประโยชน์แห่งอายุความแล้วแต่กรณีไป

ง. การรับสภาพหนี้จะต้องรับโดยปราศจากข้อโต้แย้งหรือคัดค้านมูลหนี้หรือยกข้อต่อสู้คดี ดังนั้น การที่ลูกหนี้รับว่าเป็นหนี้จริงแต่ต่อสู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้วไม่เป็นการรับสภาพหนี้เพราะลูกหนี้มิได้มีเจตนาจะใช้หนี้² หรือการที่จำเลยรับรองด้วยวาจาว่าจะพิจารณาค่าเสียหายให้แต่ไม่แน่ว่าจำเลยจะให้ค่าเสียหายตามที่โจทก์เรียกร้อง ยังไม่เป็นการรับสภาพหนี้ นอกจากนี้ การที่เจ้าหนี้ขอคืบคั้นกับลูกหนี้แต่ลูกหนี้หัดผ่อน ยังฟังไม่ได้ว่าลูกหนี้รับสภาพหนี้²

เมื่อลูกหนี้ทำหนังสือรับสภาพหนี้ โดยยอมรับว่าหนี้ต่อเจ้าหนี้อยู่จริงแล้ว รายละเอียดส่วนอื่นที่เกี่ยวข้องกับเงื่อนไขการชำระเงินซึ่งอาจจะเป็นการขอผ่อนชำระเป็นงวด ๆ กัด หรือการที่ระบุว่าจะให้บุคคลที่สามเป็นผู้ชำระหนี้แทนก็ดี ไม่ถือว่าเป็นการทำให้ความสมบูรณ์แห่งหนังสือรับสภาพหนี้เสียไป และไม่มีผลทำให้เป็นการแปลงหนี้ใหม่โดยเปลี่ยนสาระสำคัญของมูลหนี้หรือเปลี่ยนตัวลูกหนี้ด้วย³

¹คำพิพากษาฎีกาที่ 756/2510 ระหว่าง นายสิงห์โต นาคสุวรรณ โจทก์ สืบตำรวจโทจำเนียร งามขำ กับพวก จำเลย และคำพิพากษาฎีกาที่ 642/2518 ระหว่าง บริษัท พาราวันเซอร์ จำกัด กับพวก โจทก์ Һ้างหุ้นส่วนจำกัด นรหัชพาณิชย์ กับพวก จำเลย

²คำพิพากษาฎีกาที่ 790/2504 (ประชุมใหญ่) ระหว่าง นายชัย คงสมจิตต์ โจทก์ นางไป ปิ่นอำนาจ จำเลย, คำพิพากษาฎีกาที่ 717/2497 ระหว่าง นายปลั่ง โดดาวร โจทก์ กรมสรรพสามิต กับพวก จำเลย และคำพิพากษาฎีกาที่ 433/2523 ระหว่าง นายสมนึก เจริญเมตตา โจทก์ Һ้างหุ้นส่วนจำกัด สิทธิภาคก่อสร้าง กับพวก จำเลย

³คำพิพากษาฎีกาที่ 1451/2509 ระหว่าง องค์การจัดซื้อและจำหน่ายสินค้า โจทก์ นายสมบูรณ์ วีราภิรัตน์ จำเลย

จ. การรับสภาพหนี้้นั้น แม่เจ้าหนี้จะมีได้ตกลงด้วยกับเนื้อความหรือสาระของการรับสภาพหนี้ก็ถือเป็นการรับสภาพหนี้แล้ว เช่น เป็นหนี้ยู่ต่อกัน 10,000 บาท ลูกหนี้ได้ส่งเงินชำระหนี้ให้กับเจ้าหนี้บางส่วนเป็นจำนวน 2,000 บาท เช่นนี้แม่เจ้าหนี้จะมีสิทธิไม่รับชำระหนี้บางส่วนนั้นก็ถือเป็นการรับสภาพหนี้ของลูกหนี้แล้ว อันเป็นผลให้อายุความสะดุดหยุดลง แต่ไม่ผูกพันเจ้าหนี้ที่จะต้องยอมรับชำระหนี้บางส่วนตามที่ลูกหนี้ร้องขอมา

ฉ. การให้สัตยาบันในนิติกรรมซึ่งเป็นโมฆียะ ถือได้ว่าเป็นการรับสภาพหนี้ประการหนึ่ง เช่น ผู้เยาว์อายุ 19 ปี ใ้คว่าจ้างผู้อื่นให้ทำการซ่อมแซมบ้านของตนเอง โดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม ต่อมาเมื่อผู้เยาว์นั้นบรรลุนิติภาวะก็ได้ให้สัตยาบันแก่นิติกรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 139 เช่นนี้ย่อมถือได้ว่าเป็นการรับสภาพหนี้อันมีผลให้อายุความสะดุดหยุดลงด้วย

1.2.3 มูลหนี้ที่อาจมีการรับสภาพหนี้ได้

หนี้ที่อาจมีการรับสภาพหนี้ได้ นั้น คือ

ก. หนี้ที่เกิดขึ้นโดยมีมูลหนี้ถูกต้องตามกฎหมาย ไม่ว่าจะเกิดขึ้นจากนิติกรรมหรือนิติเหตุ รวมทั้งหนี้ที่เกิดขึ้นจากนิติกรรมอันเป็นโมฆียะกรรมด้วย

ข. หนี้ที่ยังไม่ขาดอายุความ ทั้งนี้เพราะการรับสภาพหนี้จะต้องกระทำก่อนที่จะขาดอายุความ หากหนี้ดังกล่าวขาดอายุความแล้วรับสภาพหนี้ไม่ได้ แต่อาจเป็นเรื่องการรับสภาพผิดตามสัญญา ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 188 ซึ่งเจ้าหนี้สามารถนำเอาหนังสือรับสภาพความรับผิดมาฟ้องบังคับคดีได้ และกรณีดังกล่าวนี้ถือได้ว่าเป็นการที่ลูกหนี้ละเลยซึ่งประโยชน์แห่งอายุความด้วย¹

ค. แม่หนี้เดิมจะไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อฝ่ายที่รับผิด อันเป็นเหตุฟ้องร้องบังคับคดีไม่ได้ ก็ทำหนังสือรับสภาพหนี้ต่อกันได้ และในกรณีนี้เห็นว่าเจ้าหนี้สามารถ

¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1675/2517 ระหว่าง ธนาคารนครหลวงไทย จำกัด โจทก์ หม่อมราชวงศ์สอาดพร เกษมสันต์ จำเลย และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1770/2517 ระหว่าง ห้างหุ้นส่วนจำกัด เตี้ยวซงไฟศาล โจทก์ บริษัท พรหมพิทักษ์ จำกัด จำเลย

ถือเอาหนังสือรับสภาพหนี้ดังกล่าวเป็นหลักฐานในการฟ้องร้องบังคับคดีได้ด้วย แม้ว่าในหนังสือรับสภาพหนี้จะมีชื่อเป็นค้ำประกันให้เกิดมูลหนี้ก็ตาม เว้นแต่ว่าในชั้นพิจารณาคดีจำเลยจะให้การต่อสู้หรือนำสืบปฏิเสธว่าตนมิได้ทำหนังสือรับสภาพหนี้ดังกล่าวไว้ ลายมือชื่อในหนังสือรับสภาพหนี้เป็นลายมือชื่อปลอม และหากข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติ เช่นนั้นการฟ้องร้องคดีดังกล่าวก็เท่ากับไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อฝ่ายที่รับผิดเป็นสำคัญศาลก็ต้องพิพากษายกฟ้อง แต่ถ้าหากศาลฟังข้อเท็จจริงว่าลายมือชื่อในหนังสือรับสภาพหนี้เป็นของลูกหนี้จริง ก็เท่ากับการฟ้องคดีนี้โจทก์มีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อฝ่ายที่รับผิดมาฟ้องเป็นคดี อย่างไรก็ตามก็ยังมียกกฎหมายบางท่านเห็นว่าหนังสือรับสภาพหนี้ไม่ใช่หลักฐานแห่งการฟ้องร้อง แต่เป็นแบบแห่งนิติกรรมการรับสภาพหนี้เท่านั้น¹

ศูนย์วิทยพัชยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย นิติกรรมและหนี้, เล่ม 1 (ภาค 1-2) (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2527), หน้า 255.